

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ІСЛАМСЬКОГО ФЕМІНІЗМУ ТА ПРАВ ЖІНОК У МУСУЛЬМАНСЬКИХ СПІЛЬНОТАХ

Онищук Олена,

студентка IV-го року навчання

історичного факультету

Тернопільського національного педагогічного

університету імені В. Гнатюка

e-mail: alonaonishchuk@gmail.com

Науковий керівник: **Волік Надія,**

кандидат історичних наук, асистент,

кафедра всесвітньої історії та релігієзнавства

Тернопільського національного педагогічного

університету імені Володимира Гнатюка

Проблема недотримання прав жінок в країнах Арабського світу і не тільки, зумовлена викривленим розумінням ісламу як релігії. На сьогодні все відчутнішою стає різниця між правами чоловіків та жінок в цих країнах. Яскравим прикладом є Єгипет, Афганістан, Сомалі – країни, де жінок знецінюють, принижують і обмежують в людських правах. Жінки у цих країнах не мають права працювати (а якщо працюють, то в жахливих умовах, за мізерну оплату праці і лише з дозволу чоловіка), освіту здобувають вкрай рідко, тому що дівчинку, яка закінчила школу не так вигідно продати заміж як неосвічену, звідси впливає ще одна проблема – торгівля людьми. Також доволі часто жінки потерпають від домашнього насильства та зґвалтувань, які не караються. Культура, традиції та викривлена релігія цієї місцевості створюють образ жінки другого сорту. Ці та інші аспекти показують реальні проблеми жінок цього регіону, які потребують негайного вирішення.

Крім того, у світі, де існує багатство культур і релігій, виникає потреба у взаєморозумінні та міжкультурному діалозі. Вивчення прав жінок у ісламській релігії сьогодні потребує уваги і правдивого аналізу. Саме тому дана тема є актуальною і важливою.

Вперше термін «ісламський фемінізм» було вжито Маї Ямані, саудівською науковицею, яка у 1996 р. видала книгу «Фемінізм і іслам» (1996 р.). Турецькі вчені Єсім Арат і Феріде Акар розглядали еволюцію ісламської феміністичної парадигми у своїх публікаціях. Шаміма Шайх, активістка з Південної Африки, вживала термін «ісламський фемінізм» у своїх виступах та статтях на початку 1990-х рр. Було помітно, що до середини 1990-х рр. цей термін став популярним у найвіддаленіших куточках світу [13, с. 35–36].

Ісламський фемінізм не зовсім новий рух, деякі дослідники вважають, що він з'явився на початку XIX ст., з створенням жіночих об'єднань та організацій. Першими хто намагався інтерпретувати іслам на більш феміністську тематику були такі ісламські вчені як: Рашид Реза, Мухамед Абду, аль-Афгані і значний вклад зробив Касим Амін (якого вважають засновником ісламського фемінізму) [3, с. 12–15].

Які ж ідеї відстоюють ісламські феміністки? Основні вимоги можна узагальнити наступним чином: оновлення сімейних кодексів, кримінальна відповідальність за сімейне насильство та будь-яке насильство проти жінок, право жінок на збереження власної національності та передачу її дітям (особливо важливо для арабських жінок), доступність контрацептивів та вільний вибір щодо народження дітей (що досі не є стандартом у деяких консервативних родин), залучення жінок до економічних і політичних сфер життя [4, с. 56].

Мусульманські феміністки твердять, що їхня віра в Аллаха надає їм сил і натхнення для боротьби за права жінок, вони не заперечують іслам. Вони розглядають Коран з власного досвіду та підходу, вважаючи, що традиційна інтерпретація була використана в патріархальних суспільствах і базований на чоловічому досвіді. Феміністичний підхід до Корану полягає в перегляді тих аятів у яких присутня перевага чоловіків, та які пояснюють різницю між чоловіками і жінками й традиційно інтерпретувалися на користь чоловіків [5, с. 67–68].

Худа Сараві, одна з піонерок єгипетського фемінізму, в 1923 р. викинула свою чадру у Середземне море, ставши однією з перших жінок у країні, які відмовилися від її носіння. Незабаром після цього інциденту її чоловік подав на розлучення, а вона заснувала Єгипетський союз феміністок. Ця організація підтримувала націоналістичні тенденції у ісламі, просувала освіту для жінок і підтримувала заборону чадри [1, с. 34].

Куррат аль-Айн (1814–1852) – була найвідоміша іранська феміністка, яка займалась пропагандою відмови від чадри і багатоженства. Та, на жаль, її стратили, звинувативши в підтримці Баба – ісламського реформатора. Назира ед-Діна, принцеса, донька відомого шаха теж відіграла важливу роль в просвітницькій діяльності, завдяки їй велика кількість персіянок активно брала участь в іранській революції 1905–1911 рр. [5].

У 2011 р. Манар аль-Шаріф була заарештована за те, що опублікувала відео, на якому вона за кермом автомобіля під час великого протесту в Саудівській Аравії. Протести все ще подекуди відбуваються, але жінкам не вдається отримати своїх прав. Причиною цього, окрім ваххабітських настроїв у суспільстві, є відсутність солідарності між жінками з різних прошарків суспільства. У той час як багаті завжди можуть знайти спосіб

самореалізації, бідні жінки мають лише можливість залишатися вдома і виконувати традиційні жіночі ролі [6].

Іранські жінки часто долучаються до різноманітних видів діяльності через мистецтво та соціальні мережі, які, на перший погляд, не мають прямого стосунку до політики. Наприклад, у 2014 р. іранська карикатуристка Атена Фаргхадані намалувала мавп і кіз у відповідь на рішення іранських парламентарів заборонити контрацепцію та обмежити доступ до неї. Після того, як вона намалувала ці карикатури, 12 стражів іранської революції силоміць забрали її з дому і кинули до в'язниці; у червні 2014 р. суд вирішив ув'язнити її на 12 років за «поширення пропаганди проти режиму» і «образу парламентаріїв своїми малюнками». Її також звинуватили в «незаконних сексуальних стосунках» і «непристойній поведінці по відношенню до адвоката у в'язниці» [6, с. 44].

Іранська журналістка Масіх Алітеджад – яка у травні 2014 р. розпочала кампанію «Моя скромна свобода». В рамках кампанії іранські жінки надсилали свої фотографії з не покритою головою на сторінку у Facebook. У відповідь іранські лідери почали зображати Масіх Алітеджад як жертву наркотиків і насильства, підкреслюючи її маргіналізацію. Однак її робота була визнана міжнародною спільнотою, і вона вже не живе в Ірані, а активно виступає на захист прав іранських жінок у Лондоні та Брукліні. У червні 2014 р. Гонче Гавамі намагалася взяти участь у волейбольному матчі в Тегерані. Її заарештували на рік за «поширення пропаганди проти держави»; через п'ять місяців її звільнили, а іранська влада була змушена вибачитися перед нею під тиском міжнародної спільноти [5].

Для досягнення своїх цілей мусульманські феміністки великі надії покладають на глобальне громадянське суспільство. Для легітимізації своєї роботи вони спираються на план дій ООН з прав жінок і звертаються до транснаціональних феміністичних мереж для підтримки своїх кампаній. Під «транснаціональною феміністичною мережею» мається на увазі об'єднання жінок з трьох чи більше країн, які мають спільний план дій у сфері прав жінок, феміністичної економіки та репродуктивних прав. До найвідоміших таких мереж належать «Жіноча міжнародна коаліція економічної справедливості» [9].

Ісламський фемінізм прагне до повної рівності чоловіків і жінок як у громадському, так і в особистому житті, в той час як світський фемінізм акцентує підпорядкування в особистій сфері. Прихильниці ісламського фемінізму вважають, що жінки можуть виконувати різноманітні функції, такі як керівництво державою, конгрегаціями, суддівство та релігійне керівництво. Ісламський фемінізм впевнено виправдовує свою легітимність, його представниці активно включаються у політичне та громадське життя, змінюючи систему зсередини і показуючи нові моделі лідерства [6, с. 34].

Якщо говорити за права жінок в ісламі, то тут ситуація неоднозначна. Коран надає жінкам доволі багато можливостей: право на власність, можливість працювати, захист від насильства, право на освіту та ін. Та існують певні суперечності в деяких поглядах. Велика кількість дослідників стверджує, що Пророк Мухаммед вважав жінок меншовартісними, ніж чоловіків. Наприклад, Коран містить аят, в якому сказано, що під час укладання якоїсь важливої угоди чи договору потрібні два свідки – чоловіки, якщо такої можливості немає, то дві жінки замінять одного чоловіка. Як бачимо в Корані в певній мірі йде применшення ролі жінки, але велика кількість ісламознавців виправдовують це таким аятом: «Якщо перша помилиться, то друга нагадає їй» [7, 2:282], тобто все схиляється до того, що жінкам не надто довіряли в цей період. Також яскравий приклад про поділ спадку: «Аллах заповідає вам відносно дітей ваших – сину належить частка двох доньок» [7, 4:11]. Цей аят пояснюють тим, що чоловік буде змушений допомагати родичам в фінансовому плані, через це йому більша частині, а жінка ні, відповідно їй належить менша [8].

По-різному в Корані трактується питання перелюбу. За жіночу зраду передбачається побиття камінням до смерті, сам Коран говорить так: «А проти тих ваших дружин, які вчинять перелюб, кличте у свідки чотирьох з-посеред вас. Якщо вони засвідчать це, то тримайте їх у будинках, поки не прийде до них смерть або Аллах приготує для них інший шлях» [7, 4:15]. Чоловіків теж було прийнято карати, але зазвичай для них кара була в рази меншою.

В загальному Коран з повагою ставиться до жінок, які прийняли іслам і слідуєть його законам. В ісламі в певній мірі визнається самостійність жінки і її право на власний розсуд розпоряджатись своїм майном. В Священному писанні чітко визначені правила як жінка має поводити себе в суспільстві і сім'ї: «Праведні жінки покірні, вони бережуть у час відсутності чоловіків те, що Аллах наказав берегти. А тих жінок, непокори яких ви боїтесь, повчайте, уникайте на подружньому ложі та, врешті-решт, злегка бийте» [7, 4:34]. Як бачимо в деяких мусульманських суспільствах побиття жінки вважається нормою і доволі часто практикується. В окремих випадках побиття жінки вважалось не злочином, а частиною виховного процесу дружини [1].

Висновки. Таким чином ісламський фемінізм прагне захищати права жінок в межах ісламських принципів, визнавати їхню гідність та право на рівність перед Богом. Цей рух активно мобілізує жінок до участі у політичному, соціальному та культурному житті, сприяючи їхній самореалізації та розвитку як особистостей. Незважаючи на труднощі та виклики, які виникають у процесі боротьби за права жінок в мусульманському світі, ісламський фемінізм залишається важливим

джерелом надії та прогресу. Його розвиток та підтримка відіграють важливу роль у формуванні справедливішого, рівноправного та гуманного суспільства для всіх його членів, незалежно від статі та віросповідання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Басаури Зюзіна А. М. Гендерні дослідження ісламу: загальний огляд. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f1c4f54e-01a9-4e36-8469-f436ea074fa3/content> (дата звернення: 12.04.2024)
2. Вернигор П. Хіджаб, домашнє насильство та жіночі права: що таке ісламський фемінізм та як він працює в Україні. Заборона: веб-сайт. URL: <https://zaborona.com/hidzhab-domashnye-nasilstvo-ta-zhinochi-prava-scho-take-islamskij-feminizm-ta-yak-vin-praczuuye-v-ukrayini> (дата звернення: 15.04.2024)
3. Гладченко С. Що таке ісламський фемінізм? URL: <http://kspodn.onu.edu.ua/index.php/kunena/sektsiya-9-psikho-istorichna-rekonstruktsiya-mentalnosti-osobistosti-ta-spilnot/140-shcho-take-islamskij-feminizm> (дата звернення: 16.04.2024)